

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan, Hbg.
SOL066, VT.2005

HÖGUTBILDADE UTRIKESFÖDDA OCH DERAS SVÅRIGHETER FÖR ATT KOMMA UT PÅ ARBETSMARKNADEN

Författare Zyrafete Alaj
Handledare Alexandru Panican

ABSTRACT

The aim of my work was, from the point of view of my respondents and the literature, to create a picture of why so many highly educated people born abroad don't have an employment that coincides with their education.

The question at issue was: How come that highly educated people born abroad don't have an employment that coincides with their education from the native country?

In my work, I carried out interviews with six highly educated people born abroad that moved to Sweden in the 1990's. In my results and my conclusion I started with the view of the respondents and the literature, linked together to some theories I have found fruitful for my understanding of the respondents' answers.

The theoretical starting point for analysis of my work was the human capital theory, the theory of growth, the signal and filter theory and Habermas' theory.

The result of my studies show that there are several factors that causes many highly educated people born abroad to have difficulties in getting an employment that coincides with their education. Such factors are weaknesses in the language, the lack of networks within one's profession and the fact that it takes a long time to complement the education.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	4
1.1 Problemformulering.....	4
1.2 Syfte och frågeställning.....	6
1.3 Metod	6
1.3.1 Resultatens tillförlighet.....	7
1.3.2 Urval.....	8
1.4 Centrala begrepp	8
1.5 Källkritik.....	9
1.6 Fortsatt framställning.....	9
2. AVHANDLING AV PROBLEMET	10
2.1 Historik	10
2.2 Tidigare forskning när det gäller utrikesfödda akademiker.....	12
2.3 Teorier.....	14
2.3.1 Humankapitalteorin	14
2.3.2 Signal – och filterteorin	15
2.3.3 Systemet och livsvärld.....	16
2.3.4 Tillväxtteorin	16
2.4 Några förklaringar till den höga arbetslösheten bland utrikesfödda.....	18
2.5. Många utrikesfödda vill starta sitt eget företag.....	20
2.6 Många utrikesfödda har ofta en anställning inom rätt område men på fel plats.....	21
2.6.1 Utbildnings inriktning.....	23
2.7 Redovisning och analys	24
3. SAMMANFATTNING OCH SLUT DISKUSSION	34
KÄLLFÖRTECKNING	38

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

I Sverige finns många invandrare som har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Många av dem är högutbildade. Trots detta har de svårt att få ett arbete. Invandrarnas höga arbetslöshet är ett allvarligt problem som förorsakar allt större svårighet för både invandrarnas och samhällets integrationsansträngningar. De ökande sociala kostnaderna ger också problem för samhället i form av arbetslöshet samt risker för växande motsättningar mellan befolkningsgrupper. Det finns många invandrare som är beroende av socialbidrag. Ett sätt att integrera dem i samhället är att ge dem möjlighet att arbeta. Via arbetet kan invandrarna bidra till ett bättre samhälle och därmed, känna sig delaktiga i det.

I dagens samhälle är arbetslösheten ett stort problem inte bara för invandrare men också för svenskarna. Arbetslösheten diskuteras oftast i TV, tidningar, och många experter har gjort forskning kring detta. I mitt arbete vill jag begränsa mig till högutbildade utrikesfödda som har högskoleexamen från hemlandet och deras svårighet att komma in på arbetsmarknaden. Jag vill vidare begränsa mig bland invandrare som har flyttat till Sverige under 1990-talet.

”Juristen som blev busschaufför” var rubriken på ett seminarium i Linköpings kommun. Seminariet bygger på en undersökning som gjordes av Statistiska centralbyrån (SCB) förra året. Syftet med undersökning var att kartlägga situationen på arbetsmarknaden bland högutbildade utrikesfödda personer. Utredningen visar att det är svårare för högskoleutbildade utrikesfödda personer att få jobb som stämmer överens med deras högskoleutbildning än för de flesta infödda svenskar (Integrationsbladets hemsida, [www. Integrationsbladet.se](http://www.Integrationsbladet.se)).

När det gäller utbildningsnivå finns det inte så stor skillnad mellan svenskar och utrikesfödda. Stora skillnader finns emellertid när det gäller utbildningsnivå mellan olika invandrargrupper. Invandrare från USA, Tyskland och Irak har t.ex. högre utbildning än svenskar. Invandrare från Libanon, Turkiet och före detta Jugoslavien har lägre utbildningsprofil än svenskar.

Enligt Broome m.fl., (1996,s.35) kan man konstatera att nationella skillnader är stora, men att många av de senare årens flyktingar har en hög utbildning. Under perioden av arbetskraftinvandring förändrades utbildningsprofilen för invandrarna. Under 1950-talet var

andelen yrkesutbildade invandrare stor medan låg och mellanutbildade invandrare var överrepresenterade under 1960-talet.

Förklaringen till invandrarnas svåra situationer på arbetsmarknaden är inte att deras utbildningsnivå har sänkts sedan 1960-talet utan att de strukturella förändringar i arbetslivet, från ett industrisamhälle till ett tjänstesamhälle inte bara påverkar utrikesfödda med kort utbildning utan också dem som har hög utbildning från sitt hemland. Högutbildade invandrare med högskoleexamen från hemlandet har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Inom något område kan man översätta examen t.ex. inom teknik och medicin men när det gäller kunskap inom samhällsvetenskaplig eller humanistisk utbildning är det svårt att göra en översättning av examen. Det är en brist att betrakta alla utrikesfödda av ett visst nationellt ursprung som en homogen massa. Det kan finnas stor etnisk, religiös och språklig spridning bland invandrare av samma nationalitet och anpassningen till det svenska arbetslivet kan variera beroende på vilken social grupp immigranterna tillhör, om de kommer från en urban miljö eller från landsbygden. Kulturavståndet mellan invandrare och det svenska samhället har ökat, vilket kan tolkas som att en stor del av de nya invandrargrupperna har lägre social kompetens än tidigare grupper. Det postindustriella samhället, tjänstesamhället, syftar på en utveckling där allt fler sysslar med produktion av tjänster och allt färre med produktion av varor. Även om en invandrare är högutbildad från hemlandet, motsvarar inte hans kompetens efterfrågan i den svenska arbetsmarknaden. Det verkar som om deras utbildning är värdelös i Sverige (Broome, m.fl., 1996.s 36-37 ff.).

Idag är Sverige ett mångkulturellt samhälle. Enligt mig har många människor flyttat till Sverige av olika skäl, exempelvis krig, ekonomiska skäl och familjeanknytning. Arbetslösheten har ökat kraftigt inte bara för utrikesfödda men också för inrikesfödda (svenskarna). Den tekniska utvecklingen och det höga kravet på kunskap i det svenska språket har gjort att många utrikesfödda har svårt att komma in på arbetsmarknaden (Broome med fl, 1996). Sverige skiljer sig från andra länder när det gäller den tekniska utvecklingen. I England och andra europeiska länder hittar man fortfarande de enkla jobben som det gör det lättare för många utrikesfödda att komma in på arbetsmarknaden. För att få ett jobb i Sverige, måste man ha utbildning och kunna bra svenska. Idag finns många utrikesfödda i Sverige som är högutbildade men har svårt att få jobb. Om utbildningen är jämförbar med svensk utbildning ökar chansen att få ett jobb. Jag valde att skriva om högutbildade utrikesfödda som har examen från sitt hemland eftersom jag själv är högutbildad från mitt land. Jag är hela tiden

nyfiken på att få mer kunskap om vad det är som gör att många av dem har svårt att få ett arbete eller att många av dem har ett jobb som inte motsvarar deras utbildning, eller är arbetslösa. Det finns många debatter på TV och i tidningar om hur Sverige inte utnyttjar resurserna bland högutbildade utrikesfödda.

”Är det ett systemfel i det svenska samhället som gör att många högutbildade utrikesfödda har svårt att få jobb?”, undrar man många gånger.

Det är viktigt för det svenska samhället att hitta nya vägar så att utrikesfödda lättare kan få adekvata anställningar. Jag anser att sysselsättningen bland utrikesfödda är det bästa sättet för integrering i det svenska samhället. Genom arbetet skulle högutbildade utrikesfödda försörja sin familj och samtidigt skulle samhället utvecklas mer genom att anställa utrikesfödda på arbetsmarknaden.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med mitt arbete är att ta reda på Hur förklarar högutbildade utrikesfödda personer att de inte har en anställning som motsvarar deras utbildning från hemlandet?

Huvudfrågan är:

- Hur upplever högutbildade utrikesfödda som inte har en anställning som överensstämmer med deras utbildning från hemlandet?

1.3 METOD

Jag vill använda kvalitativa metoder i min undersökning. Jag tänker intervjua sex personer utrikesfödda högutbildade invandrare som har flyttat till Sverige under 1990-talet. Om jag i förväg vet lite att många högutbildade utrikesfödda har en anställning som överensstämmer med deras utbildning, valet att använda intervjuer grundar sig på att jag vill få en bättre förståelse vilket jag inte tror skulle vara möjligt genom enkätundersökning.

Som alla metoder har även kvalitativa metoder sina starka och svaga sidor. Som forskare försöker man sätta sig in i den undersöktes situation och se världen utifrån hans perspektiv. Man försöker skapa en djupare uppfattning av den företeelse man studerar. Många gånger kan forskarens upplevelse av situationen vara felaktig. Han kanske inte förstår de signaler som de intervjuade uttrycker. Att göra kvalitativa intervjuer innebär inte att det som sägs

betyder samma sak för alla, utan informationen kan uppfattas olika. Det kan hända att den första intervjun ger mindre information, än den sista intervjun. Detta beror på att vi som forskare hade för lite kunskap i början och inte att den första intervjupersonen var mindre intressant (Holme & Solvang, 1991, s. 89 ff.).

Utifrån det samlade materialet ska jag försöka få kunskap som kan hjälpa mig att förstå och få förklaringar på det som gör att högtbildade utrikesfödda har svårt att få en anställning som motsvarar deras utbildning.

Jag valde att spela in intervjuerna på band. Varje intervju tog c:a 45 minuter. Det samlade materialet från intervjuer analyserades och skrevs ned och efter det funderade jag över vad jag sett och hört under intervjuens gång. Därefter tolkade jag mitt datamaterial med hjälp av teoretiska verktyg som jag hade till mitt förfogande (Trost, 2005, s. 125).

Efter att ha presenterat syftet med intervjun lät jag de intervjuade själv välja platsen för intervjun. Vissa valde ett rum på sin arbetsplats och vissa sin lägenhet.

När det gäller etiska överväganden har alla mina respondenter ställt upp frivilligt. Svar på frågorna var frivilliga. Jag förklarade för mina intervjupersoner om min ”tystnadsplikt” och lovade dem fullständig anonymitet.

1.3.1 Resultatens tillförlighet

Utifrån intervjuade personer har jag kommit fram att det finns olika faktorer som gör att högtbildade utrikesfödda inte har en anställning som överensstämmer med deras högskoleutbildning från hemlandet t.ex.: brister i språket, saknar nätverk inom sitt yrke, känner sig osäkra för att läsa vidare och på grund av ekonomiska skäl. Jag tror att respondenternas svar har varit uppriktiga eftersom de har visat en stor samarbetsvilja från början. Intervjupersonerna ställde upp frivilligt, själv föreslog var intervjuerna skulle äga rum samt, för att de gav informations rika svar. Detta gör att validitetens grad kan sägas vara god utifrån mitt syfte och min frågeställning.

När det gäller reliabiliteten, det vill säga hur mätningar, tolkningar och bedömningar i en undersökning gjort, så bedömer jag även den vara hög. Antalet respondenter blev inte så stort men jag inte anser att detta har påverkat resultaten i undersökning.

1.3.2 Urval

Jag valde att intervjua invandrare som är högutbildade i sitt hemland men som har en anställning i Sverige som inte motsvarar deras utbildning. Jag koncentrerade mig på att undersöka vilka faktorer som gör att högutbildade utrikesfödda har svårigheter att komma in på den svenska arbetsmarknaden och få ett jobb som motsvarar deras utbildning. Den första personen som jag intervjuade, kände jag innan och visste att hon är högutbildad från sitt hemland. Då ringde jag upp henne och frågade om hon kunde ställa upp för en intervju, och då svarade hon ja. Det var svårt att hitta den första personen som var villig att intervjuas, men senare via den första kontakten kunde jag kontakta nästa och så vidare. Personerna som jag har intervjuat var från Iran, Polen och före detta Jugoslavien. Jag har intervjuat både män och kvinnor i olika åldrar som har bott i Sverige mer än tio år.

1.4 Centrala begrepp

Under mitt arbete kommer jag att använda en del centrala begrepp som: invandrare, etnosvenskar, validering och kompetens.

Begreppet invandrare innebär en människa som flyttat hit från ett annat land. Ett annat svar på begreppet invandrare är ”det är skillnad på oss, svenskar och, dom invandrarna”. Svaret är att det finns skillnader oavsett om man har ett svenskt medborgarskap eller inte. En svag brytning i språket avslöjar invandrare oavsett hur lång tid de har varit i Sverige eller om de har svenskt medborgarskap (Broome och Bäcklund,1998, s.168).

Etnosvenskar: beteckningen varierar mellan begreppet invandrare, personer med utländsk bakgrund, andragenerationsinvandrare och utlandsfödda. För några år sedan fick en författare (Saleh) presentera sig i ett sammanhang. Han är svensk medborgare och har sitt ursprung i Palestina. Efter en stund kom han fram till beteckningen svenskpalestinier. Begreppet innefattar både bakgrund och medborgarskap. På samma sätt följer beteckningen, svenskarab, svenskafrikan och svenskkenyan. Gemensamt för alla dessa grupper oavsett ursprungsland och etniskt tillhörighet är det svenska medborgarskapet.

De som är svensk medborgare har samma rättigheter och skyldigheter inför lagen. Begreppet etnosvenskar kan vara en samlad beteckning för alla dessa grupper, där etno, syftar på den

etniska tillhörigheten oavsett folkgrupp och begreppet svensk, syftar på medborgarskapet (Oweini & Holmgren, 1999, s. 21).

Begreppet invandrare och etnosvenskar kommer jag att använda som synonymer i detta arbetet.

Begreppet validering innebär att människors samlade kunskap och erfarenheter från arbetsliv, utbildning och samhällsliv dvs. deras hela kompetens identifieras, värderas och dokumenteras (Akademiker med utländsk examen gör sig icke besvär?, 2003, www.integrationsverket.se).

”Begreppen kompetens handlar om individens duglighet och förmåga att klara av de olika krav som ställs i olika situationer i yrkesverksamheten. Denna förmåga bestäms av individens

- a) kunskaper (att veta fakta och kunna metoder)
- b) färdigheter (att kunna göra, att kunna hantera verktyg)
- c) erfarenheter (att ha lärt av misstag och framgång)
- d) social förmåga (att knyta kontakter, att samarbeta, att förhandla, att lära ut)
- e) värderingar (att vilja göra, att anse riktigt, att ta ansvar)” (Per Broome m.fl.,s.27 1996).

1.5 Källkritik

Jag har använt material från olika källor, böcker, olika artiklar, tidningar och Internet, för att få tag på information i detta ämne. Jag är medveten om att hämta information från Internet kan vara vanskligt, eftersom det kan vara otydligt vem som står bakom eller att tolka någonting när andra har tolkat innan. Jag ska förklara i källförteckningen, var jag har hittat materialet.

1.6 Fortsatt framställning

I kapitel 2 har jag tagit upp några förklaringar vad det är som gör att många högutbildade utrikesfödda har svårt att få en anställning som överensstämmer med deras utbildning. Utifrån respondenternas lämnade svar kopplade till några teorier ska jag försöka få svar på uppsatsens huvudfråga.

I rubrik 2.1 har jag tagit upp svensk historik när det gäller invandringen och vill beskriva hur samhället omvandlades från ett homogent till ett mångkulturellt samhälle. Därefter i 2.2

presenterar jag tidigare forskning när det gäller utrikesfödda akademiker här i Sverige. Sen i 2.3 jag tar upp en beskrivning av teorier. I rubrik 2.4 har jag försökt att ta upp några förklaringar när det gäller arbetslösheten bland utrikesfödda och de höga kraven inom arbetsmarknaden som gör att många utrikesfödda har svårt att få en anställning som överensstämmer med deras utbildning. Sen i rubrik 2.5 vill jag beskriva att många högutbildade utrikesfödda är intresserade att starta sitt eget företag när de har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Det är inte bara för högutbildade utrikesfödda svårt att få en anställning som överensstämmer med deras utbildning, men också för högutbildade utrikesfödda som har en utbildning här i Sverige. Därefter i rubrik 2.6 har jag skrivit att många högutbildade inte jobbar utifrån sin utbildning, hur gör man validering när det gäller deras utbildning, och utbildnings inriktning som har en stor betydelse för att komma in på arbetsmarknaden.

Sen har jag redovisat och sammanställt min empiri del och till sist i kapitel 3 sammanfattat hela mitt arbete.

2. AVHANDLING AV PROBLEMET

2.1 HISTORIK

Under 1800-talet flyttade många svenskar från Sverige till USA. Utvandringen från Sverige var mycket stor och invandringen liten. Fram till det andra världskriget var Sverige ett homogent samhälle med liten invandring. Under andra världskriget började den moderna invandringen, då många flyktingar, från de nordiska grannländerna, Tyskland och Baltikum sökte skydd i Sverige. Efter andra världskriget växte industrin och den ekonomiska utvecklingen gjorde att människor invandrade eller flyttade till Sverige från Italien, Jugoslavien, Turkiet och Grekland som arbetskraft. Majoriteten av arbetskraften flyttade till storstäderna och den svenska landsbygden blev etniskt och kulturellt homogen långt in på 1980- talet (Westin, 2001, i Mlekov & Widell, 2003, s. 11).

Under slutet av 1970-talet startade flyktinginvandring till Sverige med flyktingar från, Latinamerika, Mellersta östern, Afrika och Sydostasien. (Bevelander et al., 1997). Under 1990-talet dominerade invandring av krigsflyktingar från det forna Jugoslavien. (Mlekov & Widell, 2003 s.12).

Under 50 år har Sverige förändrats från att ha varit en av de mest homogena nationerna i världen, till ett multikulturellt land. Fram till 1970-talet rekommenderade den svenska invandrapolitiken en självklar assimilation. Från 1974 baseras invandrapolitiken ”på principerna om jämlikhet, valfrihet och samverkan” (Franzen, i Mlekov & Widell, 2003). Sedan 1997 gäller formellt en integrationspolitik som förutsätter en ömsesidig anpassning mellan olika grupper i landet. Det förutsätter att olika grupper tar hänsyn till varandra och låter sig påverkas av varandra. Denna ideologi går ut på att minska homogeniteten i samhället och arbetslivet dvs. att sträva efter den multikulturella modellen. (Mlekov & Widell, 2003, s. 13).

I dag finns i Sverige ungefär 1,7 miljoner människor som har utländsk bakgrund eller en av föräldrarna är född utomlands. I början av 60-talet har Sverige ändrats snabbt från ett homogent till ett mångkulturellt land. Etnosvenskarnas (invandrarnas) band till Sverige kommer med tiden att förstärkas när de rotar sig och får barn och barnbarn. Deras juridiska medborgarskap kommer med tiden att övergå till ett djupare socialt och psykologiskt medborgarskap. Den nya situationen kräver en perspektivförändring. Det innebär en djup psykologisk förändring i sättet att se på och definiera den svenska identiteten, från det homogena till det pluralistiska, från det blonda och blåögda till regnbågens alla färger. Det är en process som för vissa grupper och individer kan vara svårt men lika väl nödvändigt.

Arbetslösheten är flera gånger högre bland de nya medborgarna, etnosvenskarna, än bland etniska svenskar. Statistiken visar att arbetslösheten hos andra generationen etnosvenskar är tre gånger högre än bland jämnåriga etniska svenskar. Integration är inte någon konjunkturfråga, som går bättre eller sämre efter konjunktursvängningarna. Ett vanligt argument är att arbetslösheten bland etnosvenskarna, beror på ekonomiska svängningar och sämre tider. Man kan inte förneka att konjunktursvängningarna finns, men konjunkturen i sig förklarar inte varför svängningarna drabbar vissa grupper i samhället hårdare än andra.

För att bekämpa diskriminering, fördomar och rasism krävs en samhörighetskänsla i samhället. Alla människor sitter i samma båt, och de delar rättvist det goda och det mindre goda, de delar samma öde.

En bristande samhörighet och diskriminering i ett samhälle, straffar sig själv. De som diskrimineras från arbetsmarknaden måste leva och det är samhället som tar ansvaret för försörjningen för de som inte lyckas komma in på arbetsmarknaden.

Integration är rätt metod ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Genom integration får utrikesfödda en grund för sammanhållning och gemenskap i det svenska samhället.

De politiska partierna, arbetsgivarna och fackföreningar har ett ansvar att förverkliga mångfalden i sina organisationer. Det räcker inte att tala väl om och ha goda avsikter när det gäller dessa frågor. Man måste ha tidsbestämda mål och planer för att uppnå en rättvis i fördelning.

Under 1800-talet utvandrade 1,5 miljon svenskar till USA (Owein & Holmgren, 1999). Sverige tog emot nästan lika många människor från andra länder i mitten av 1900-talet. Svenskamerikaner är bland de mest integrerade och framgångsrika medborgarna i USA. Kan Sverige lyckas att integrera sina nya medborgare som USA har lyckats med sina svenskamerikaner? (Oweini & Holmgren, 1999, s. 9-13).

2.2 TIDIGARE FORSKNING NÄR DET GÄLLER UTRIKESFÖDDA AKADEMIKER

Utifrån Ekberg och Rooths analys (2004), "Yrke och utbildning på 2000-talets arbetsmarknad skillnader mellan inrikes och utrikes födda personer", Rapport Integration 2003, av högutbildade personer som har högskoleutbildning med minst 80 poäng, har 60 procent av de utrikesfödda akademikerna ett kvalificerat arbete, jämfört med ca 40 procent i Berggren och Omarssons (2001) analys "Rätt man på fel plats-en studie av arbetsmarknaden för utlänskfödda akademiker som invandrat under 1990-talet", Arbetsmarknadsstyrelsen, Ura 2 001:5.

Det finns inte bara skillnader när det gäller vilken typ av data som har använts under de två studierna utan också när det gäller vilka grupper som har undersökts.

Ekberg och Roth har i sin analys personer som har varit i Sverige upp till 35 år, medan Berggren och Omarrson har de som har varit i Sverige upp till 9 år. Ekberg och Rooth studerar samtliga utrikes födda, medan Berggren och Omarsson endast dem som är födda utanför EU/EES området. Enligt Berggren och Omarsson definitionen av akademiker är olika,

endast de med en minst 3- årig högskoleutbildning medan Ekberg och Rooth som jag nämnde innan, högskoleutbildning med minst 80 poäng.

Inte bara för lågutbildade invandrare utan också för högutbildade akademiker har vistelse tiden i Sverige stor betydelse för sysselsättningen i allmänhet och att ha ett kvalificerat arbete som motsvarar deras utbildning. De utrikesfödda som har varit i Sverige 16-35 år har större möjlighet att få ett kvalificerat arbete än de som varit här kortare tid (Rapport,2003).

Trots en ljusare bild när det gäller sysselsättning, har även akademiker i Sverige mellan 16 och 35 år en lägre andel med ett kvalificerat arbete än inrikes födda. Det är endast de som är födda i ett land i Norden eller i övriga Västeuropa som har lika hög andel kvalificerat arbete som de inrikes födda.

Den största skillnaden finns för män som är födda i ett land i Afrika och kvinnor födda i ett land i Asien (exklusive Mellanöstern), trots att de har bott i Sverige mellan 16-35, har endast hälften av akademikerna ett kvalificerat arbete. För övriga grupper med denna bosättningsstid ligger andelen som har ett kvalificerat arbete mellan 60-70 % (Rapport,2003).

Ekberg och Rooth försöker inte att beräkna den potential som finns i form av antal utrikesfödda felsysselsatta eller icke-sysselsatta akademiker.

En överslagsberäkning som är gjord visar att om utrikesfödda akademiker skulle ha kvalificerat arbete i samma utsträckning som inrikesfödda akademiker, finns en potential på 30 000 felsysselsatta eller icke – sysselsatta utrikesfödda akademiker, som varit i Sverige mellan 5 – 35 år (ibid).

Resultatet visar att det är små skillnader mellan akademiker födda i Sverige och akademiker födda i ett annat nordiskt eller västeuropeiskt land i fråga om att ha ett kvalificerat arbete som motsvarar deras utbildning. För övrigt är skillnaderna stora, för dem som har den kortaste bosättningsstiden (5 –15) (ibid).

Statistiken visar att många anställda akademiker från länder utanför Västeuropa har fastnat i okvalificerat arbete, oberoende av att de varit i Sverige lång tid, mellan 16 –25 år.

Det är självklart att det tar några år att anpassa utbildningar och erfarenheter från andra länder till svenska omständigheter, när det gäller kvalificerade arbetsuppgifter. Men fortfarande det är det inte skäligt att den anpassningen ska ta så lång tid anser Ekberg och Rooth.

Resultatet från studierna visar att skillnaderna mellan utrikes och inrikesfödda har starkt samband med bosättningsstiden. Ett exempel är kvinnor födda i ett land i Afrika och män födda i ett land i Latinamerika som har varit i Sverige 5 –15 år. Sannolikheten att ha ett kvalificerat arbete är 20 till 30 % lägre än inrikes födda. För dessa som har varit i Sverige mellan 16 – 25 år har skillnaden minskat med 5 –10 % (ibid).

Det finns två möjliga tolkningar av dessa resultat. Den ena tolkningen utgår utifrån bosättningsstiden i Sverige och visar att det tar lång tid för utrikesfödda akademiker att få ett arbete som motsvarar deras kompetens, men bilden är inte så mörk för personer med kortare bosättningsstid som har framkommit i tidigare studier (ibid).

Den andra tolkningen utgår utifrån vilken tidpunkt de utrikes födda kom till Sverige. De som har bott i Sverige mer än 15 år (under perioden 1966 – 1985) kom lättare in på arbetsmarknaden än under 1990-talet. I framtiden kommer brist på arbetskraft inom flera av de akademiska yrkerna, att visa sig. Det innebär att arbetsmarknaden i framtiden på grund av rekryteringsskäl tvingas att ta hela arbetskraftens kompetens i anspråk (ibid).

En annan aspekt som jag vill lyfta fram är också utvandringen. Det finns information som visar att utrikesfödda akademiker flyttar till andra länder där de kan få lättare jobb som motsvarar deras utbildning www.integrationsverket.se Lena Nekby (2004), ”Inte bara invandring – utvandring av de utrikesfödda från Sverige”, Rapport Integration 2003, har gjort en forskningsrapport, där hon analyserar utvandringen under 1990-talet. Utvandringen är betydligt högre bland dem som är födda utomlands än bland inrikes födda.

I början av 1990-talet har utvandringen ökat under sysselsättningskrisen och minskat under slutet av 1990-talet. De som har en hög utbildning är mer internationellt rörliga än lågutbildade. Det är känt inte bara utifrån Sverige men också utifrån andra länder.

Kompetenslöseri, 2003, www.integrationsverket.se

2.3 TEORI

2.3.1 Humankapitalteorin

Grundläggande i humankapital teorin är att en mängd av mänskliga aktiviteter - val av utbildning, migration, sökande efter arbete - ses som investeringar.

Enligt humankapitalteorin är utbildningen en investering i mänskligt kapital som leder till att individens produktivitet ökar. En investering i utbildningen och kompetenshöjningen höjer individens produktivitet, vilket leder till att han får högre lön, bättre bostad och bättre möjlighet till skolutbildning för barnen. På samma sätt kan migrationen ses som en investering. Genom att investera i migration förbättrar individen sin levnadsstandard på ett eller annat sätt. Många arbetsgivare vägrar att investera för utrikesfödda eftersom de tycker att intäkterna är små och kostnaderna stora.

Utifrån humankapitalteorin kan man visa flera förklaringar varför högutbildade invandrare har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Det är inte bara den formella skolutbildningen som saknas, utan olika slag av informell kunskap, t.ex. brister i svenska språket, dålig kunskap om regelsystemet vilket gör det svårt för många utrikesfödda att få jobb som motsvarar deras utbildning. Först kan man konstatera att utrikesfödda saknar tillräckligt humankapital i några viktiga aspekter som arbetsgivarna kommer att ställa höga krav på t.ex. kunskap i svenska språket, social kompetens och en god förmåga till kommunikation.

För det andra saknar många utrikesfödda kunskaper om regelsystemet som gäller på arbetsmarknaden. Många av högutbildade utrikesfödda saknar ”tyst kunskap” som man får genom erfarenhet under yrkesverksamheten. Enligt humankapitalteorin behöver stora kostnader för utrikesfödda att kompensera bristande språk, samtidigt möjligheterna att öka intäkterna är små (Broome m. fl, 1996, s. 80-82).

2. 3. 2 Signal- och filterteorin

Signal – och filterteorin lägger tonvikten på att utbildning fungerar som ett identifieringsinstrument som ger arbetsgivaren och individen själv information om dennes kapacitet och hans eller hennes personliga kvalifikationer. Utbildningen ger i sig inte någon direkt information om individens produktivitets förmåga. Men eftersom arbetsgivarna antar att det föreligger ett samband mellan produktivitets förmåga och utbildningen kommer informationen om individens produktionskapacitet att överföras direkt genom dennes utbildningsval.

Utifrån signal- och filterteorin är synen på utbildningen och kompetens helt olik humankapitalteorin. Enligt signal och filterteorin kan man förklara utrikesföddas svårigheter att få en anställning med att de sänder svagare signaler till arbetsgivaren om sin kapacitet än svenskarna. Här kan man påpeka på svårigheterna att översätta olika typer av formell skolutbildning och yrkeserfarenhet i det svenska samhället samt att signalera om sina

personliga kvalifikationer och möjligheter att tillägna sig i arbetet (Broome m .fl, 1996, s. 90-93).

2.3.3. Systemet och livsvärld

Utifrån Habermas teori delas samhället i två ”delar- livsvärlden och systemet.” Livsvärlden är den värld där de socialt och kulturellt integrerande funktionerna tillvaratas” (kommunikativt handlande i socialt arbete, av Björn Blom, s.47). I livsvärlden koordineras människors handlande genom språk och här sker en social integration genom arbete, familj och vänner.

Systemet är den sfär som tillgodoser den materiella reproduktionen. Människors handlande koordineras via instrumentellt handlande som Habermas kallar avspråkligade kommunikationsmedier, som pengar och makt och sker en integration på systemnivå Enligt Habermas koloniserar systemet alltmer livsvärlden. Konsekvenserna kan bli att de mänskliga relationerna förtingligas (ibid).

Enligt Nylund, måste vi säkra systemens integration med hjälp av instrumentell rationalitet och effektivitet, mycket viktigare är att vi tillåter livsvärlden att växa och utvecklas. Han säger att för att livsvärlden skall återerövra den demokratiska kontrollen över systemet, måste vi tillsammans formulera strategier för hur det ska gå till (a.a. sid. 44, Dahlgren & Kristiansen, 1994, s.49-50).

Enligt Habermas står systemet och livsvärld vi nära varandra och i det dagliga livet kan vi växla mellan dessa båda världar. Systemet försöker uppnå kontroll över livsvärlden med hjälp av det instrumentella förnuftet och livsvärlden strävar efter att styra systemet med det kommunikativa förnuftet. Det moderna samhällets brister beror inte på rationaliseringsprocessen i sig, utan på samhällets oförmåga att utveckla och institutionalisera områden där kommunikativt handlande kan äga rum. För att undvika dessa brister måste det skapas möjligheter för kommunikativ rationalitet, människor ska kunna bli vad Habermas kallar myndiga, dvs. själva kunna ta och utöva ansvar för sina gemensamma samhälliga angelägenheter (Månson, a.a. sid. 310.311, Kommunikativ handlande i socialt arbete, Björn Blom,1994).

2.3.4. Tillväxtteorin

Utifrån tillväxtteorin som i humanteorin investerar man i mänsklig kapital i form av utbildningen, sökande efter arbete o.s.v. för att individens produktivitet ökar. Skillnaden från humankapitalteorin är att man i tillväxtteorin ser kunskapsuppbyggnad som en form av

kunskapsöverföring till andra individer. Ett exempel är om man anställer en medarbetare med vissa speciella egenskaper som inte tidigare finns i organisationen. Genom att övriga medarbetare drar nytta av dessa egenskaper, kan hela arbetslagets effektivitet förbättras (Broome, m, fl. 1996).

”Alla vill vi ha en ‘brasse’ i laget.” (Broome, m. fl.s.102, 1996). Sorteringsteorin och tillväxteorin har olika synsätt när det gäller kompetens, den skillnaden kan man jämföra kvarterslaget med det professionella fotbollslaget.

Vad är sorteringsteorin? Sorteringsteorin ser utbildningen och kompetenshöjningen som en komplicerad kulturell process, där det hela tiden finns negativa och positiva återkopplingar mellan individ och omgivning (Broome m.fl.1996). Både arbetsgivaren och den arbetssökande har vid anställning ofullständig information om den sökandes kapacitet och kompetens. Tyst kunskap samt positiva och negativa återkopplingar från omgivningen är grundläggande delar i sorteringsteorin (Broome m, fl. 1996).

I kvarterslaget känner pojkarna varandra och med åren har de blivit en allt bättre lagmaskin. Man är inte intresserad av nya spelare, därför att man inte vill förstöra lagandan.

”Även om man är en av världens bästa fotbollsspelare är det inte säkert att man får en plats i ”kvarterslaget” (Broome m, fl.s. 103,1996) eftersom spelet i laget bygger på system och regler (tyst kunskap) och det är svårt för en utomstående att tillägna sig. I sorteringsteorin är tillägandet av tysta kunskapen en viktig sak. I kontrast till kvartersspelet står det professionella fotbollslaget som vill vinna seriesegern i högsta divisionen. I ett sånt lag är man intresserad av att få in ett utländskt proffs, en brasse i laget. Inte bara för att han som individ är en skicklig fotbollsspelare, utan också för att hans speciella egenskaper förmedlas till andra i laget. Alla invandrare har något slags kompetens med sig från hemlandet. Ur samhällsekonomisk synvinkel är det en välfärd förlust att en stor del av invandrarna står utanför arbetsmarknaden.

Att få in en invandrare på en svensk arbetsplats skulle kunna jämföras med att få in en ”brasse” i ett lag. Invandrare har djupare kunskaper om sin egen kultur som inte går att tillägna sig genom böcker och charterresor. Det skulle vara positivt för verksamheten om man fick in en ”brasse i laget” som höjer lagets kompetens (Broome med.fl 1996).

2.4 NÅGRA FÖRKLARINGAR TILL DEN HÖGA ARBETSLÖSHETEN BLAND UTRIKESFÖDDA

Inom arbetsmarknaden finns stora skillnader mellan utrikesfödda och svenskfödda när det gäller sysselsättning (Oweini & Holmgren, 1999). Arbetslösheten är hög och arbetskraftsdeltagandet är lågt för utrikesfödda jämfört med svenskfödda. Invandrarnas svaga anknytning till arbetsmarknaden är ett problem som på senare tid kommit att observeras i forskningsrapporter och massmedia.

Det ökade kulturavståndet mellan invandrare och svenskfödda i kombination med växande krav på språk och kulturkompetens i arbetslivet, är viktiga förklaringar till varför utrikesfödda har svårt att få en anställning (Oweini & Holmgren, 1999). Den kompetens som invandrare bär med sig från hemlandet blir i mindre grad applicerad i Sverige. Verksamheten i tjänstesektorn kräver till stor del kulturspecifik kompetens. Även om invandrarna är högutbildade i hemlandet, motsvarar deras kompetens kanske inte efterfrågan på den svenska arbetsmarknaden.

Det finns vissa förklaringar till varför invandrarnas anknytning till arbetsmarknaden är svag. För det första försvårade den ekonomiska krisen i början av 1990-talet för invandrare att komma in på arbetsmarknaden. För det andra beviljades många asylsökande uppehållstillstånd. Många dras då in i ett bidragsberoende som passiviserar och försvårar en ekonomisk integrering. Bidragssystemet skapar trösklar som försvårar för invandrare att välja arbete framför bidrag. För det tredje har diskriminering ökat bland invandrare (Broome, m fl.,1996).

Under 1960-talet var förvärvsfrekvensen högre bland utrikes födda än bland svenskfödda. Förr fick många människor jobb direkt utan att kunna ett ord svenska, nu blir många utrikesfödda arbetslösa trots språkkunskaper. Språksvårigheter kan vara ett skäl till att man inte får ett visst jobb under den första tiden man bor i Sverige, men efter en tid lär sig många människor det nya språket.

Kan en del förklaringar till den höga arbetslösheten bland utrikesfödda vara den svenska modellen? Denna fråga ställer sig arbetslivsforskaren Anna-Katrin Bäcklund vid ett seminarium i februari 1999 med rubriken –vad gör facket för arbetslösa invandrare?

Enligt Bäcklund (1999) i Oweini och Holmgren "Folkhemmets bakgård" har den tekniska utvecklingen orsakat att jobben blev mer komplicerade, mer språkberoende och mindre lämpade för utrikesfödda. En av de viktigaste förklaringarna till att arbetslösheten var hög bland invandrare på 1990-talet, är att arbetslösheten steg kraftigt i Sverige under den tiden. Andra viktiga förklaringar är den tekniska utvecklingen, hårda rationaliseringen och språksvårigheterna.

Bäcklund säger att den tekniska utvecklingen medförde att ingångsjobben försvann. Med ingångsjobb menar hon den typ av jobb där man kan ta in folk från gatan. Enligt Bäcklund omvandlats industrin mycket snabbt i Sverige och hastigheten besegrade både det hon kallar ingångsjobben och utrikesfödda (etnosvenskar).

Hela mitt problem är att jag ser så många starka krafter som leder fram till negativa effekter på vår arbetsmarknad. Det gör att vi troligen har högst arbetslöshet bland invandrare i hela Europa. I detta väl organiserade samhälle, om vi har en regel så gäller den hela arbetsmarknaden. Kryphälen är mindre, luckorna är färre. Jag vågar inte säga att vi har den absolut högsta arbetslösheten i Europa (bland utrikesfödda) eftersom statistiken är så dåligt, men troligen är den högst på hela den skandinaviska arbetsmarknaden (Oweini & Holmgren, 1999, s. 61).

Enligt Bäcklund leder också globalisering till utslagning av etniska minoriteter. Globalisering gör arbetsplatserna homogena och den globala konkurrensen är mycket hårdare. När man ska jobba i grupp väljer man varandra. Idag krävs en hög flexibilitet inom arbetsmarknaden när det gäller att utföra ett arbete, kommunicera och kunna bra svenska språket och ibland också kunna bra engelska inom olika företag. Många gånger klarar utrikesfödda inte det höga kravet på arbetsmarknaden och många arbetsgivare anställer eller väljer svenskfödda innan utrikesfödda. Orsaken till den höga arbetslösheten bland utrikesfödda är det väl organiserade samhället med höga löner, demokratisk arbetsorganisation och höga krav på utbildning och språkkunnande (Oweini & Holmgren, 1999).

2.5. MÅNGA UTRIKESFÖDDA VILL STARTA SITT EGET FÖRETAG

Många utrikesfödda har valt att bli egenföretagare på grund av att de inte har haft någon annan möjlighet att komma in på arbetsmarknaden. Den negativa erfarenheten från arbetsmarknaden, är för många utrikesfödda en direkt orsak till valet att bli egenföretagare.

Ett exempel är Yusef som har läst kemi vid Stockholms universitet. Efter flera års sökande att få ett arbete som motsvarar hans utbildning, startade han eget inom möbelbranschen. Han berättar:

Här i Sverige får man inget arbete, istället startar flera utrikesfödda eget företag. Jag blev trött med arbetet i skolan som hemspråk lärare eller att hjälpa syrianska ungdomar på kemilektionerna. Jag har en kompis som har högre utbildning än jag, inom organisk kemi, men som har svårt att få arbete i Sverig... Jag tänkte att det var bättre att lyckas med något eget istället för att gå missnöjd och inte kunna arbeta med det man vill. (Broome och Bäcklund, 1998, s. 98).

Gemensamt för både akademiker och lågutbildade, var synen på företagandet som en möjlighet till ekonomisk och social mobilitet, eller som ett alternativ till lönearbetet.

Det exogena perspektivet - situationen på arbetsmarknaden- behöver inte vara direkta orsaken till etableringen, menar Ali Najib (1992), Invandrarföretag i Uppsala. Vilka, hur och varför?. Även Mauricio Rojas studie från Malmöhus län (1993) visar för att förklara synen på egenföretagare att det inte räcker med enkla samband kring utstötningmekanismer på arbetsmarknaden. I studien (1993) Iranians and the Swedish labour market visar sociologen Hassan Hosseini Kaladjahi hur komplexa orsakssambanden är bakom iraniers företags initiativ.

Enligt Hosseini kan företagandet för en del utrikesfödda utgöra en "isolerad ö", där de får möjligheter att undgå att assimileras. Framst gäller det äldre utbildade personer, som inte har någon möjlighet att behålla sina tidigare yrkespositioner. Genom företaget skaffar de möjligheter att engagera familjemedlemmar, som av olika skäl inte kan göra sig gällande på arbetsmarknaden.

Familjemönstren kan behållas intakta när flera familjemedlemmar kan arbeta under samma tak. Företagandet innebär bättre inkomster än tillgängligt lönearbete.

Enligt Hosseni kan det egna företagandet erbjuda en arena för en höjd självkänsla i arbetslivet. Förklarandet blir en strategi för att skapa en egen frizon för undvikandet av svårigheter i det nya samhället. Många av dem menade att de har vuxit upp med en självklarhet att vara sin egen.

Önskan om ett eget företag är inte bara reaktionen på den svåra situationen att komma in på arbetsmarknaden, det finns även andra driftkrafter t.ex. levnadsföretagstradition, lönemöjlighet och tillgång till resurser som låga levnadsomkostnader.

För många invandrargrupper kommer eget företagande att vara ett sätt att integrera sig i det svenska samhället (Broome & Bäcklund, 1998, s.98-100).

Jag är medveten att i detta textstycke är jag lite utanför mitt arbete, eftersom det handlar om Yusef som har läst vid Stockholms universitet, men med detta jag vill visa att också för de som är utbildade här i Sverige är det svårt att få en anställning som överensstämmer med deras utbildning, tänk då så svårt det är för de som är utbildade utomlands.

2.6. MÅNGA UTRIKESFÖDDA HAR OFTA EN ANSTÄLLNING INOM RÄTT OMRÅDE MEN PÅ FEL PLATS

Tidigare studier har visat att vistelsetiden i det nya landet och ursprungslandet/regionen, har stor betydelse för hur man lyckas på arbetsmarknaden. Under 1990-talet hade Sverige ett överskott på arbetskraft och hög arbetslöshet medan idag det finns brist på arbetskraft inom IT-sektorn och andra teknikområden (Arbetsmarknadsstyrelsen 2001, i artikeln som är baserad på Berggren och Omarsson (2001).

Av dem som har en teknisk eller naturvetenskaplig utbildningsbakgrund på högskolenivå arbetar en tredjedel inom industri, teknik och byggbranschen. De som har ett arbete och som är överkvalificerade finns hos arbetsgivare inom "rätt" område men på "fel" plats.

Det finns många olika faktorer som har stor betydelse när det gäller att få chans till ett kvalificerat arbete, t.ex. individens födelseland, invandringsår, det eftergymnasiala utbildningslandet, utbildningens längd och inriktning, samt kön, ålder, boenderegion, civilstånd och antalet barn under 16 år i hushållet. Vidare påverkas möjligheterna av hur den utländska utbildningen värderats av svenska myndigheter. Det är svårare att få ett arbete som

motsvarar det yrke man är utbildad till, om den utländska utbildningen inte är värderad av en svensk myndighet.

Chansen att få ett kvalificerat jobb ökar om den utlandsföddes utbildning är svensk eller värderad som jämförbar med svensk utbildning. Samtidigt kan bristande kunskap i svenska språket vara ett hinder för utlandsfödda att få ett kvalificerat jobb som personer födda i Sverige. Chansen till ”rätt” arbete ökar om den utländska utbildningen är jämförbar med motsvarande svensk utbildning (Arbetsmarknad och arbetslivet, 2002, nr.1, baserad på Berggren och Omarsson (2001).

När det gäller utrikesfödda med utländsk utbildning, kan högskoleverket värdera kompetensen. Undersökningar visar däremot att bedömningen tar lång tid och blir meningslös. Dröjsmålen kan hänga samman med ofullständiga examenshandlingar och svårigheter att få fram komplettering från det tidigare landet.

I denna rapport konstaterar forskarna att det finns skillnader mellan både arbetsuppgifter och utbildningar i Sverige jämfört med andra länder, och den utländska kompetensen anses inte passa de svenska kraven. En viktig aspekt i valideringen är att utvärdera språket. Det svenska språket behövs på den svenska arbetsmarknaden, för att kunna kommunicera med arbetskamrater och klienter. Utan språket kan man bli utestängd från gemenskap. Det finns en tydlig skillnad mellan vardagsspråket, som man lär sig på SFI (svenska för invandrare) och yrkesspråket.

Under 1960-talet hade utrikesfödda läkare möjlighet att prova sig in i yrket med hjälp av anpassningssystem. Arbetsförmåga var viktigare än intyg och examensbevis hemifrån.

Enligt Öhlund finns det bara 40 % utrikesfödda akademiker som har arbete som motsvarar deras kompetens. Många söker sig andra jobb under den långa tid som de läser SFI, svenska B och olika kompletterande utbildningar. Ofta händer det att de kommer in i ett yrke som inte motsvarar deras utbildning (Akademiker med utländsk examen gör sig icke besvär, www.integrationsverket.se).

Idag är Sverige ett mångkulturellt samhälle, men i arbetslivet är det annorlunda. ”Medan samhället blir allt mer heterogent blir arbetsplatserna allt mer homogena - svenskar på svenska företag och invandare i ’etniska’ företag” (Broome & Bäcklund, 1998, s. 11). I

Sverige finns många utrikesfödda människor med hög utbildning och marknaden efterfrågar inte dessa kvaliteter. ”Man ställer sig inför rationaliteten hos en arbetsmarknadsekonomi som lämnar toppresterande medarbetare utanför och låter ”brassar” sitta på bänken”? (Broome & Bäcklund, 1998, s 11).

En enkät undersökning som har gjorts av SCB, visar att det inte finns så stora skillnader när det gäller utbildningsnivå mellan den inrikesfödda och den utrikesfödda befolkningen. I slutet av 80-talet hade ungefär 20 % en högskoleutbildning, under 2000-talet har det ökat till 30 % av befolkningen. År 2002 hade den svenska arbetsmarknaden tillgång till 1,4 miljoner högskoleutbildade inrikesfödda och 200 000 högskoleutbildade utrikesfödda. Nästan 13 % av de högskoleutbildade är födda utomlands. (Kompetenslöseri, www.integrationsverket.se).

2.6.1. Utbildningens inriktning

Inte bara utbildningen utan också utbildningsinriktningen har stor betydelse för möjligheterna på arbetsmarknaden. Under senaste tiden har utbildning med inriktning inom hälso- sjukvård, teknik och naturvetenskap samt pedagogik varit efterfrågat på arbetsmarknaden medan humanister haft större svårigheter att hitta jobb inom sitt utbildningsområde.

Ekberg och Roth (2004) har gjort analyser av dem som har en högskoleutbildning med minst 80 poäng. Med akademisk utbildning avses här alla högskoleutbildningar som omfattar 80 poäng eller mer (det vill säga mins två års högskolestudier).

Ungefär 40 % av utrikes och inrikes födda manliga akademiker har en utbildning med inriktning mot teknik och naturvetenskap. Det är vanligt att män från Östeuropa, Mellanöstern och övriga Asien har en utbildning med denna inriktning. Utbildning inom de efterfrågade områdena, naturvetenskap, teknik o.s.v. är vanligare hos de utrikes födda än hos inrikes födda akademiker vilket kan vara en fördel för de utrikes födda akademikerna.

I dag finns många högutbildade personer som har ett arbete under sin kompetensnivå. Samhället gör en förlust i synnerhet på utbildad personal som redan finns inom flera yrkesområden, en brist som förväntas öka under de kommande åren (Kompetenslöseri, www.integrationsverket.se).

2.7. REDOVISNING OCH ANALYS

Jag har intervjuat högutbildade utrikesfödda med färdig examen från hemlandet, som har anställning i Sverige, men den anställningen inte motsvarar deras utbildning. De har flyttat till Sverige under 1990-talet och har olika inriktningar när det gäller deras utbildning. De kommer från Polen, Iran, Bosnien, Kosovo och är utbildade som landskapsarkitekt, tandläkare, civilekonom och agronom.

Personen A

När man får uppehållstillståndet i Sverige, börjar man först läsa SFI (svenska för invandrare) för att lära språket. Efter SFI har många utrikesfödda möjligheter att söka jobb eller att läsa vidare på Komvux och högskolan. En av intervjupersonerna har läst på högskolan för att få behörighet från högskoleverket eftersom hon saknade ungefär 20 poäng i sin utbildning som landskapsarkitekt. Målet med den kompletteringen var att se, hur man läser på högskolan och hur arbetet utförs här i Sverige. Efter sex månader studerande i Alnarp utanför Lund, fick hon göra praktik i Kristianstad på Vägverket för att projektera rastplatser här i Skåne. Hon har sökt jobb som trädgårdsmästare och inom olika plantskolor i Skåne, men har inte fått något jobb.

Hon anser själv att det är omöjligt att få ett jobb som landskapsarkitekt eftersom språket är ett stort hinder. Som landskapsarkitekt behöver man inte bara rita och projektera, utan behöver också förklara sina idéer och projekt. Språket hindrar ett bra arbete. Ett annat problem är att som landskapsarkitekt måste man skriva olika brev till myndigheter inom Sverige, beskriva miljökonsekvenserna o.s.v. och hon tyckte att samhället är annorlunda byggt i Polen än i Sverige och vet inte hur samhället fungerar här. Hon tycker att hon inte har kontakt med människor inom sitt område. Hon har kontakt med svenskarna, eftersom hon är gift med en svensk man, men saknar fortfarande kontakt med människor utifrån sitt eget yrke.

Hon tyckte inte att hon har backat när det gäller utbildning, hon har gått framåt men detta hjälpte henne inte att hitta ett jobb som motsvarar hennes utbildning. Hon menar inte att det är samhällets fel, men hon blev trött och efter ett tag har bestämt sig för att komma in på arbetsmarknaden och skaffa ett jobb, vilken jobb som helst.

Idag jobbar hon som montör på ett företag, trivs bra, och tänker utbilda sig vidare men inte som landskapsarkitekt utan inom det nya området som hon jobbar.

Personen A tycker att språket är ett stort hinder för henne, för att få en anställning som motsvarar hennes utbildning. Hon anser att utifrån hennes utbildning som landskapsarkitekt är det omöjligt att utföra arbetet på ett bra sätt om man inte har bra kunskap när det gäller svenska språket. Ett annat problem är att själva samhällsorganisationen är annorlunda i Polen jämfört med Sverige. Samtidigt saknar hon ett nätverk inom sitt yrke. Hon anser att det inte är samhällets fel, men att hon blev trött att läsa vidare och vill syssla med något annat genom att komma in på arbetsmarknaden.

Utifrån humankapitalteorin finns olika förklaringar varför högutbildade utrikesfödda har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Det är inte bara den formella skolutbildningen som saknas, utan olika slag av informell kunskap, t. ex. brister i svenska språket, dålig kunskap om regelsystemet, saknar "tyst kunskap" här i Sverige som man får genom erfarenhet under yrkesverksamhet. Enligt humankapitalteorin många arbetsgivare inte vill anställa utrikesfödda eftersom kostnader är stora för att kompensera bristande språk, samtidigt är intäkterna små (Broome m fl 1996).

Kopplingen mellan respondenten A och humankapitalteorin anser jag att språket är ett stort hinder för att få en anställning som motsvarar deras utbildning, en annan sak är att många högutbildade har dålig kunskap när det gäller hur samhället fungerar. Vad det är som gör att många högutbildade inte har en anställning som överensstämmer med deras utbildning är: språket, nätverk inom sitt yrke, samhället är byggt annorlunda här i Sverige jämfört med Polen och att hon har bestämt sig att komma in på arbetsmarknaden.

Personen B

Personen B flyttade till Sverige 1992, kommer från en utbildad familj. Han har tidigare prioriterat skolan och utbildning i livet men inte idag på grund av olika skäl.

Först försöker man komma in inom sitt yrke men om man blir erbjuden något annat jobb, tar man det jobbet och glömmer att läsa vidare, säger intervjupersonen B. Det finns också ekonomiska skäl som gör att många av högutbildade utrikesfödda är tvungna att ta ett jobb för att inte bli bidragsberoende. Arbetsförmedlingen bjuder ett jobb och man är tvungen att ta det

eftersom socialtjänsten inte kan hjälpa hela tiden. Om man nekar 2-3 gånger, är det osäkert om man får jobb i framtiden eller pengar från socialen anser personen B.

Han är nöjd med sitt arbete och anser att det är svårt också för svenska idag att få ett jobb. Till sist är man nöjd med sitt arbete och vill inte riskera att lämna en säkerhet för det osäkra påpekar B. Nu har mycket ändrats inom företaget. Under högkonjunktur, är det lättare för nya att komma in på arbetsmarknaden. Då ställer man inte så höga krav på utbildning. Men så fort det går sämre för företaget och även för Sverige, blir det svårare att komma in på arbetsmarknaden anser han. Även inne på arbetsplatsen har det blivit mycket högre krav från arbetsgivarens sida, klarar man inte arbetet kan man gå och arbetsgivaren söker någon annan tycker han.

Personen B tycker att det ofta är samhällets fel att många högutbildade utrikesfödda har svårt att gå vidare och läsa på högskolan. Det var svårt för många högutbildade utrikesfödda att komma in på de önskade linjerna. ”Vi kommer med en färdig utbildning och vår utbildning kostar ingenting för samhället, det är en tillgång som samhället skulle tillföra. Genom att komma in på arbetsmarknaden skulle många utrikesfödda tillföra sig själv och familj men även samhället”. För att läsa på högskolan krävs lång tid och man är fortfarande osäker, kommer man att få ett jobb som motsvarar vår utbildning eller inte? Anser den intervjuade.

Jag har läst i Broomes bok med fl.1996, att under 1990- talet var arbetslösheten hög, inte bara för utrikesfödda men också för svenskarna. Den tekniska utvecklingen har gjort att produktionen inom industrin minskar och ökar den produktionen av tjänster. Arbetsgivaren ställer höga krav på språket och har möjlighet att välja eftersom en arbetsplats får ungefär 200-300 ansökningar, och ofta händer det att för enkla jobb anställer man högutbildade personer.

Jag har kommit fram att det finns olika faktorer som gör att respondenten B har svårt att få en anställning som överensstämmer med hans utbildning: på grund av ekonomiska skäl han är tvungen att ta ett jobb för att inte bli bidragsberoende, vill inte riskera att lämna en säkerhet för det osäkra och att det är samhällets fel att många högutbildade utrikesfödda inte kan komma in på högskolan. Flera av de utrikesfödda kommer med färdig högskoleutbildning och det kostar ingenting för samhället men samhället utnyttjar inte de resurserna. Det som respondenten B har berättat vill jag koppla med en tidningsartikel Akademiker.

Enligt Akademiker 5/2005 behöver Sverige medarbetare som har doktorsexamen eller magistrar för att jobba inom högskolor och universitet. Många av de högutbildade utrikesfödda har stor erfarenhet och många av dem är arbetslösa eller har ett jobb som inte motsvarar deras utbildning. Utländska akademiker har utbildning och erfarenhet men de kan inte använda det på grund av man misstror deras kompetens, oavsett att de har examen från olika europeiska länder.

I dag finns i Sverige personer med färdig doktorsexamen som säljer potatis och grönsaker på torget. Kostnaderna för en sådan utbildning är från 2,8 till 5,5 miljoner svenska kronor. Det enda de behöver är mer svenskundervisning. Många länder har utnyttjat akademiker med utländsk bakgrund t.ex. USA och har tjänat cirka 30,8 miljarder dollar, Kanada cirka 10 miljarder dollar och Storbritannien cirka 3,5 miljarder dollar (Akademiker, 5/2005, s. 28).

Personen C, D

Båda två är civilekonomer från sitt hemland, kommer från före detta Jugoslavien och flyttade till Sverige 1992.

Personen C tycker att det är svårt att få en anställning som civilekonom och valde att skaffa en yrkes utbildning som undersjuksköterska. Medan personen D däremot inte tycker att språket kan vara ett så stort hinder. Det finns andra faktorer som gör att många högutbildade har svårt att få en anställning som överensstämmer med utbildning. När man får ett jobb, måste man känna sig välkommen, det är viktigt för att kunna klara andra uppgifter inom sitt arbete. Han gör praktik inom skatteverket och hoppas att den praktiken ska leda till ett riktigt jobb. Han trivs bra och klarar arbetet bra, men idag det är svårt för de i 42-45 års ålder att hitta ett jobb som civilekonom, eftersom det finns många unga svenskar som är arbetslösa och har svårt att hitta jobb.

Vi har sökt många jobb här i Sverige, säger personen C och D, och i svaret fick vi veta att vi måste ha erfarenhet för att få ett jobb som civilekonom. Hur ska vi ha erfarenhet eftersom vi inte har jobbat här i Sverige som civilekonom påpekar de. Båda två tycker att de har läst för att gå vidare och det är inte deras fel att de inte har fått jobb utan det är samhällets fel. De tycker att samhället måste satsa mer på dem.

Båda två har validerat sin utbildning men utbildningen motsvarar inte helt och hållet den svenska utbildningen. De behöver komplettera för att få behörighet. För att komma in på högskolan behöver man engelska A och B. Personen C, har inte läst engelska språket i sitt land och att lära sig två främmande språk samtidigt tycker hon att det är svårt och också att ta hand om fyra barn.

Det tar lång tid att läsa på högskolan för att komplettera utbildningen och det är inte värt att gå hela vägen säger de. Många av intervjuade saknar erfarenhet i sitt yrke, eftersom de inte har jobbat här i Sverige. Det är inte värt att man förlorar 7-8 år för att få de 20 poäng för att få behörigheten. Vi får kanske de 20 poängen men vi har svårt att få jobb som civilekonom, tycker personer C, D.

Personen D nämnde att under 1992 och 2000- talet var svårt för många utrikesfödda att få ett jobb som motsvarar utbildningen, men efter år 2000 har mycket ändrats och det blir lite lättare att få jobb, kanske inte som civilekonom men något annat.

Det finns ett EU projekt på skatteverket i Malmö och Simrishamn där högutbildade utrikesfödda deltar i ett projekt för att göra praktik. På samma sätt har också försäkringskassan och andra i den offentliga sektorn börjat att högutbildade ska göra sex månaders praktik. Efter den tiden fick inte alla jobb men en del. Skatteverket i Malmö har anställt fyra personer utifrån 75 som deltagit i projektet eftersom de behöver personal med olika språk berättar personen D. Jobbet betyder mycket för människans liv. Genom jobbet lär man sig svensk kultur och får kontakt med människor. Jobbet hjälper många utrikesfödda att integreras snabbare i svenskt samhälle anser personerna.

Utifrån syftet i mitt arbete och svar som jag har fått från respondenten C och D har jag kommit fram att det finns flera faktorer som gör att dessa respondenter har svårt att få en anställning som överensstämmer med deras utbildning: språket, man måste känna sig välkommen inom sitt arbete, måste ha erfarenhet utifrån sitt yrke här i Sverige, samhället måste satsa mer på utrikesfödda, att läsa två främmande språk samtidigt. Engelska och svenska är svårt och samtidigt ta hand om barnet. Personen C och D tycker att det tar lång tid att komplettera utbildningen och det är svårt att få ett jobb som civilekonom.

Enligt Ulf Öhlund i rapport 2003, s.153 är det viktig för många högutbildade utrikesfödda att prova sin kompetens i praktisk verksamhet. Genom arbetsprövning många högutbildade får möjlighet till en snabb anställning här i Sverige, ett bra exempel är det EU projektet i Malmö och Simrishamn.

Många av dem som inte läser på högskolan, söker sig arbete under tiden som de läser på SFI, svenska B och olika andra kompletteringar. Sedan kommer de in i ett yrke som inte motsvarar deras utbildning, men anställning ger de en inkomst för att försörja sin familj och inte bli bidragsberoende. Många av dem som jag har intervjuat trivs bra med sin anställning och är inte intresserad att byta det nya yrket. Många är intresserade att satsa i det nya yrket. Mycket av det som Ulf Öhlund påpekar i rapport 2003 stämmer med det som intervjupersonerna har berättat t.ex. att de har en anställning som inte motsvarar deras utbildning, genom anställning vill försörja sin familj och många av de är intresserad att satsa i det nya yrket.

Jag vill koppla signal- och filterteorin med respondenternas svar, att många utrikesfödda har svårt att översätta och komplettera sin utbildning, saknar intyg om yrkeserfarenhet från hemlandet och att arbetsgivaren har svårt att kontakta företag i andra länder för att kontrollera intygets status. Språket förhindrar att signalera om sina personliga kvalifikationer. Det är viktigt att utrikesfödda skall kunna utföra arbetet på ett bra sätt och att visa att de klarar bra i konkurrens med andra.

Personen E

Personen E kommer från Iran och är utbildad tandläkare i sitt land. När han flyttade till Sverige var det inte så aktuellt att anställa tandläkare p.g.a. att det fanns för många tandläkare. För att komplettera sin utbildning, behövde han läsa på högskolan, men han ansåg att det var meningslöst att läsa någonting som det inte finns jobb för.

Efter ett tag började han med något annat, öppnade en butik, och jobbade som tolk i persiska och arabiska. Enligt E när man har en hög utbildning, går det inte att plötsligt jobba som städare, eftersom man har satsat mycket för att utbilda sig. ”Om jag städar i min butik är det jag som är chef och det har stor betydelse att jag bestämmer över mig själv. Om jag inte har någon utbildning, accepterar man att jobba som städare i något företag, men när man har en utbildning blir man förnedrad”. Det är vanligt bland iranierna, som har hög utbildning att de

har satsat på eget företag, då deras utbildning inte har något värde i Sverige, men nu för tiden har många högutbildade fått erbjudanden anser E.

Enligt E är utbildningen i Iran inte likvärdig den i Sverige. Idag har de ändrat när det gäller anställning för utrikes födda på grund av behovet, då de har brist i medicin och inom vården. Förr var utbildningen inte likvärdig med svensk utbildning. Vi har språkliga brister och vi måste träna språket för att studera vid högskolan. Politiken har stor roll i samhället. Samhället är byggt på så sätt idag, att utrikesfödda ska integreras. Högutbildade utrikesfödda har lättare att få jobb idag påpekar personen E.

Han har inga planer om sin gamla utbildning och han ska koncentrera sig på en annan utbildning för att få bättre lön och bättre avtal i framtiden.

Arbetet spelar en stor roll och innan man ska börja arbeta, måste man kunna svenska språket bra, utan språk har man svårt att få jobb. Två saker som går hand i hand är språket och arbetet anser personen E.

Hur kommer det sig att högutbildade utrikesfödda inte har en anställning som överensstämmer med deras utbildning? Utifrån person E har jag fått de svaren: det var meningslöst att läsa om någonting som det inte finns jobb för, utbildning i Iran är inte likvärdig den i Sverige och har inte något värde, politiken har ändrats när det gäller integrationen. Idag får många utrikesfödda lättare jobb, men man måste kunna det svenska språket bra.

Gemensamt för både akademiker och lågutbildade var att starta eget företag som en möjlighet till ekonomisk och social mobilitet, eller ett alternativ till lönearbete. Många tycker att det är bättre att lyckas med något eget än att göra något som man inte vill. De vill bestämma över sig själva och inte låta någon annan bestämma över sig. De vill vara sin egen herre. På grund av brist på arbetskraft försöker samhället att integrera fler utrikesfödda inom de områden som har brist på arbetskraft anser E.

Personen F

Han kommer från före detta Jugoslavien, är jurist och har jobbat 1,5 år i hemlandet. Han har flyttat till Sverige 1994 på grund av krigssituationen. Personen F tycker att man är i ett stort

dilemma när man flyttar till ett nytt land. Det är svårt att veta hur det kommer att lyckas i det nya landet. Det är inte bara ekonomiskt viktigt att få ett jobb, finns mycket annat som är viktigt. Man kan hitta enkla jobb i Sverige, men det är svårt att hitta en anställning utifrån hög utbildning anser han.

Han har bestämt sig att inte upprepa sin utbildning, eftersom han tycker att det finns inte så stora skillnader när det gäller utbildning och att det inte är rätt att han läser en gång till. Utbildning har hjälpt honom att känna hur samhället fungerar här i Sverige. Här i Sverige har han läst inom ett EU-projekt som var inriktat på jurist och civilekonom som koordinator mellan EU, Sverige och Bosnien för att hjälpa människor som vill återvända till Bosnien efter kriget. Projektet misslyckades på grund av att bara en liten del av flyktingar återvände till Bosnien, och på grund av att det var brist på pengar.

Personen F tycker att många utrikesfödda har lite kontakt med svenskarna, under arbetskraftinvandring var invandrarna mer i kontakt med svenskarna och hade lättare att hitta jobb än de flyktinginvandrarna. Han tycker att det finns mycket oskrivet i den svenska traditionen och det är svårt för utrikesfödda att hoppa mellan olika klasser här i Sverige.

Mycket ligger hos själva individen menar F. Man måste samla sina krafter och föröka gå vidare. ”Vi är många högutbildade utrikesfödda här i Sverige och vi måste ha en strategi, att gå sammans och visa att vi är här och vi kräva pengar från de ansvariga” anser F.

Det är bättre att samhället investerar tidigare för att undvika stora problem och att det blir dyrt. För att Sverige ska kunna utveckla måste samhället på allvar räkna med att få kraft från de högutbildade utrikesfödda, genom att de ska få en anställning som motsvarar deras utbildning. Snart går 40-talisterna i pension och då blir det svårt för att utvecklas Sverige utan utrikesfödda arbetskraft påpekar F.

Enligt respondentens lämnade information kan jag komma fram att det finns olika faktorer som gör att högutbildade utrikesfödda har svårt att få en anställning utifrån sin utbildning: lite kontakt med svenskarna, mycket finns oskrivet i den svenska traditionen, det är svårt för många utrikesfödda att hoppa mellan olika klasser i Sverige, onödig att upprepa sin utbildning eftersom han har gjort en gång till, ser inte så stora skillnader när det gäller utbildningen. Sverige ska investera tidigare för att undvika stora problem.

Personen F anser att man själv måste ha ett mål för att lyckas i det nya landet. Det är klart att man måste lära bra svenska men han tycker att man inte behöver upprepa utbildningen. Det finns inte så stora skillnader när det gäller utbildningen tycker han. I litteraturen har jag läst att naturvetenskaplig utbildning är nästan jämförbar med svensk utbildning, men inom humanistisk utbildning finns stora skillnader. Han anser att högutbildade utrikesfödda ska försöka organisera sig och hjälpa varandra solidariskt och kräva pengar från dem som är ansvariga.

Enligt respondentens lämnade information kopplad till Habermas teori anser jag att genom att fler utrikesfödda får anställning på arbetsmarknaden ökar livsvärlden och det kommunikativa handlandet. På så sätt kan många utrikesfödda värva de som kan hjälpa till med pengar och olika projekt och många utrikesfödda få en anställning mycket snabbare. För att uppnå målet krävs hjälp från staten eller EU, med pengar och olika projekt som det exemplet inom skattverket i Malmö och Simrishamn.

ANALYS

Utifrån intervjuade personer, har jag kommit fram till att det finns olika faktorer som påverkar att högutbildade utrikesfödda inte har en anställning som överensstämmer med deras högskoleutbildning från hemlandet.

- Brister i språket
- Saknar nätverk inom sitt yrke
- För att komplettera utbildningen, tar det lång tid
- På grund av ekonomiska skäl, är många av de utrikesfödda tvungna att ta en anställning som inte överensstämmer med deras utbildning, för att inte bli bidragsberoende
- Många av de högutbildade utrikesfödda saknar tyst kunskap här i Sverige
- Samhället här är byggt annorlunda, jämfört med deras land
- På grund av deras ålder, känner de sig osäkra att läsa vidare och få en anställning som överensstämmer med deras utbildning
- Många känner sig trötta att läsa vidare på högskolan och har bestämt sig för att komma in på arbetsmarknaden
- Individerna själv måste ha sina mål i det nya landet

Fyra av de intervjuade tycker att språket är ett stort hinder för att få en anställning som överensstämmer med deras utbildning. Språket hindrar dem att utföra arbetet på ett bra sätt. De två andra tycker att det finns andra faktorer t.ex. att man måste känna sig välkommen på en arbetsplats för att kunna utföra arbetet på ett bra sätt.

Nätverket har en stor betydelse, tycker många utrikesfödda och att de saknar nätverk inom sitt yrke. Kanske det skulle bli lättare att hitta jobb om de skulle haft bättre kontakt med svenskarna inom samma yrke.

När det gäller validering av deras utbildning, tycker nästan alla att det tar lång tid att validera utbildningen. Många utrikesfödda väntar lång tid för att få uppehållstillstånd i Sverige. Efter att de har fått uppehållstillståndet har de rätt att gå i skolan och läsa vidare. Många av de utrikesfödda blir trötta på att läsa vidare eftersom de har läst minst 16 år i sitt land och bestämmer sig för att komma in på arbetsmarknaden och ta vilket jobb som helst. Andra har svårt att läsa vidare på grund av deras ekonomiska situation. De är tvungna att ta vilket jobb som helst för att inte bli bidragsberoende och försörja sin familj.

Arbetsgivarna kräver att man har erfarenhet inom sitt yrke och många utrikesfödda har erfarenhet från hemlandet men inte här i Sverige.

Många respondenter, var i 30 års ålder när de flyttade till Sverige och är nu i 40 till 45 års ålder och känner sig osäkra på om de ska ta den långa vägen att läsa vidare på högskolan. Några av de intervjuade anser att det var svårt att få ett jobb under 1990-talet. Nu blir det lite lättare att få ett jobb, kanske inte inom deras yrke, men de hoppas att det kommer bättre tider för nya generationer.

Sverige är idag ett mångkulturellt samhälle och har svårt att utvecklas utan utrikesfödda påpekade en av respondenterna.

Många av de intervjuade tycker att samhället skulle satsa mer för att många högutbildade ska få en anställning utifrån sin utbildning. Det har stor betydelse att få det första jobbet d.v.s. att få in en fot på arbetsmarknaden. Många av de högutbildade utrikesfödda ser att det är svårt att få en anställning utifrån sin utbildning och många av dem söker mindre kvalificerat arbete än det man haft i hemlandet. Arbetslösheten är ett stort problem inte bara för utrikesfödda utan

för hela samhället. Det är bra att samhället satsar på olika projekt för att högutbildade utrikesfödda ska få en anställning utifrån sin utbildning. Systemet eller samhället bör hjälpa de olika politiska organisationerna med pengar för att hjälpa utrikesfödda att komma in på arbetsmarknaden. Genom arbetet ökar möjligheten för utrikesfödda att vara delaktiga i samhället och på så sätt ökar det kommunikativa handlandet. Genom att systemet satsar mer pengar på olika projekt, ökar möjligheten till att öka livsvärlden. Genom att utveckla det kommunikativa handlandet utvecklas också samhället och många utrikesfödda har möjlighet att komma in i systemet. På så sätt får de en bättre bild av svensk kultur och det svenska samhället. Genom det kommunikativa handlandet i samhället öppnas nya vägar för människor, t.ex. att handla förnuftigare och friare. En av mina respondenter nämnde att det är bra att samhället satsar mer i tid för att inte komma till social exkludering.

3.SAMMANFATTNING OCH SLUTDISKUSSION

Invandringens karaktär sedan 1960-talet har förändrats, arbetskraftsinvandring ersätts av flykting- och anknypningsinvandring från tredje världen och Östeuropa. Detta har ökat kulturavståndet mellan invandrarna och svenskarna i det svenska samhället. Det ökade kulturavståndet i kombination med förändringarna på kompetenskraven i arbetslivet har gjort att många högutbildade utrikesfödda har svårt att få en anställning som överensstämmer med deras utbildning.

I Sverige finns många högutbildade utrikesfödda som inte har en anställning som motsvarar deras utbildning. Syftet med arbetet var, att ta reda på vad det är som gör att många högutbildade utrikesfödda har svårt att få en anställning utifrån deras utbildning. Utifrån respondenternas syn och litteraturkoppling till vissa teorier har jag försökt att visa en bild av vad det är som gör att många högutbildade utrikesfödda inte har en anställning som överensstämmer med deras högskoleutbildning från hemlandet.

Den tekniska utvecklingen gjorde att många ingångsjobb försvann och jobben blev allt mer komplicerade. Kompetenskraven i arbetslivet har ökat och arbetsgivarna kräver mer kunskap i det svenska språket, social och kulturell kompetens samt att kunna kommunicera bra med

sina klienter eller medarbetare. Det finns stora skillnader när det gäller sysselsättning mellan inrikes- och utrikesfödda. Bosättningstid och under vilken tid utrikesfödda flyttade till Sverige har en stor betydelse och ökar chansen att få en anställning utifrån utbildningen. De som har flyttat till Sverige under 1960-talet kom lättare in på arbetsmarknaden än under 1990-talet eftersom Sverige behövde arbetskraft under den tiden och inte ställde höga krav på deras utbildning och språket. Kanske har man inte kommit i kontakt med de många högtbildade, som finns bland 1990-talets invandrargrupper, kanske har man inte hunnit skaffa sig en uppfattning om vad deras speciella kompetens skulle kunna tillföra verksamheten. För att öka chansen att få en anställning utifrån sin utbildning måste en utländsk utbildning bli jämförbar eller motsvara en svensk utbildning.

Utifrån respondenternas svar kom jag fram till att det finns olika faktorer som gör att många högtbildade utrikesfödda har svårt att få en anställning som motsvarar deras utbildning: brister i språket, det tar lång tid att komplettera utbildningen, man saknar nätverk inom sitt yrke, på grund av ekonomiska skäl, många av dem saknar erfarenhet inom sitt yrke här i Sverige och känner inte till hur samhället fungerar här, känner sig osäkra för att läsa vidare på högskolan. Många känner sig trötta av att läsa vidare eller har bestämt sig för att inte upprepa utbildningen eftersom de har läst den en gång i sitt hemland.

Många av de intervjuade tycker att det är samhällets fel och att samhället skulle satsa mer på dem medan andra tycker att det inte är samhällets fel men att de tröttnade på att läsa vidare och bestämde sig för att komma in på arbetsmarknaden. Jag anser att det skulle vara bra om samhället kunde utnyttja de resurserna som man har inom samhället. Och på så sätt skulle många utrikesfödda försörja sig själva och sin familj och samtidigt skulle också samhället öka intäkterna genom att minska antalet utrikesfödda som lever av socialbidrag.

Under mitt arbete har jag försökt att koppla respondenternas svar till olika teorier t.ex. humankapitalteorin, tillväxtteorin, signal- och filterteorin och Habermas teori om livsvärld och systemet. Utifrån humankapitalteorin vägrar många arbetsgivare att höja kompetensen för utrikesfödda. Arbetsgivare tycker att om man investerar för utrikesfödda blir intäkterna små och kostnaderna stora. Därför väljer många arbetsgivare att anställa eller rekrytera svenskarna mer än de utrikesfödda. Enligt Broome m.fl.(1996) amerikanska studier anser att etnisk blandade företag är mer framgångsrika än andra på grund av att en etnisk heterogen arbetskraft kan ha ett positivt inflytande på produktiviteten.

Tillväxtteorin påpekar de möjligheter som finns för svenska arbetsgivare att i framtiden ta till vara utrikesföddas kompetens och på så sätt kan de övriga medarbetarna dra nytta av dessa egenskaper dessutom förbättras arbetslagets effektivitet. I många fall anställer arbetsgivarna en mindre duglig svensk i stället för en mer duglig invandrare. Samhället och företaget gör därmed en välfärd förlust (Broome med fl.1996).

Sverige är ett bra samhälle, men osäkerheten ökar allt mer när det gäller jobben. Att vara utrikesfödd är att stå tvåa i jobbkön efter svenskarna och det verkar allt mer farligt och osäkert att vara nummer två när det finns så många arbetslösa ettor (Broome och Bäcklund, 1998).

Jag anser att det är samhällets och individens fel att många utrikesfödda inte har en anställning som överensstämmer med deras utbildning. Varför, å ena sidan den långa väntetiden för att få uppehållstillstånd minska, å andra sidan måste samhället göra någonting för att så snabbt som möjligt kunna få högutbildade ut på arbetsmarknaden. När det går lång tid utan jobb, tappar många av de utrikesfödda hoppet att de ska få en anställning som överensstämmer med deras utbildning. På grund av den långa vägen för att komplettera utbildningen, har många utrikesfödda bestämt sig för att komma in på arbetsmarknaden och ta vilket jobb som helst. Utifrån intervjuade personer anser jag att många utrikesfödda är nöjda och trivs bra med sitt arbete. Många av de intervjuade tycker att de har svårt att läsa vidare på grund av den sociala situationen. Det är inte bara samhällets fel, mycket ligger hos själva individen. Man måste ha ett mål som man ska försöka uppnå med sitt engagemang i det nya samhället. Flera av de intervjuade anser att det var svårt att få ett jobb under 1990-talet men att det nu blir lite lättare. De hoppas att det kommer bättre tider för andra generationer. Den tekniska utvecklingen och organisationsomvandlingen har gjort det svårt att komma in på arbetsmarknaden, inte bara för utrikesfödda men också för svenskar.

Det blir allt vanligare att ett arbetslag bestämmer över vem som ska anställas i en grupp. Man väljer någon som är lik en själv t.ex. svensk väljer svensk. Enligt Broome (med.fl.1996) de yrkesområden invandrare mest lyckas med att jobba under är inom sjukvården och äldreomsorgen, där rekryterar man invandrare både för svenskar och landsmän.

Det skulle vara bra om samhället utnyttjar de resurserna som man har inne i samhället. Många av de högutbildade utrikesfödda har inte jobbat i Sverige, men kanske har de en stor erfarenhet från sitt hemland, som samhället skulle kunna utnyttja. Jag är medveten om att arbetslösheten är hög även bland svenskar och tycker att det skulle vara bra om samhället hittade en väg för att fler högutbildade skulle få en anställning som överensstämmer med deras utbildning.

Det finns exempel på att många av de högutbildade utrikesfödda jobbar inom sitt yrke efter att de har fått behörighet utifrån sin utbildning, men tyvärr är det en liten del. Sverige kräver utbildning för att få en anställning, många av de utrikesfödda saknar 10-20 poäng för att få behörighet från högskoleverket och många av dem har bestämt sig för att inte läsa vidare utan har bestämt sig för att komma i ett yrke även om det inte motsvarar deras utbildning. Jag anser själv att det är viktigt att lära sig svenska språket, men å andra sidan anser jag att samhället skulle göra det möjligt för många utrikesfödda att komma in på högskolan med en kortare tid. Alla intervjuade var nöjda med sina jobb, även om de inte jobbar inom sitt yrke. De var medvetna om hur svårt det är att få en anställning i dagens samhälle. Den kompetens som många högutbildade bär med sig från hemlandet blir i mindre grad tillämpad i Sverige på grund av många utrikesfödda har svårt att komplettera deras utbildning här i Sverige.

Jag anser att en samhällsutveckling bara sker genom att många utrikesfödda kommer in på arbetsmarknaden och får ett arbete som motsvarar deras utbildning. Men å andra sidan måste många av de utrikesfödda vara aktiva i det nya samhället och bestämma själva vad de ska göra för att lyckas i det nya landet. För att få en anställning i Sverige krävs det utbildning. Det är viktigt att samhället underlättar komplettering av utländsk utbildning för att utbildningen ska vara användbar här i Sverige. Det är bra att samhället försöker prova deras kompetens i praktisk verksamhet och genom detta får man möjlighet till en snabb anställning här i Sverige. Det beror mycket på utbildningsinriktning, bosättningsstiden och under vilken tid man har flyttat till Sverige. Om man har en naturvetenskaplig inriktning kan man mycket snabbare komplettera sin utbildning än med en human inriktning. Jag anser att både samhället och högutbildade utrikesfödda ska engagera sig för en bättre framtid.

Genom att få en anställning ökar möjligheten för flera utrikesfödda att komma in i samhället och på så sätt ökar deras levnadsstandard. Språket och arbetet är två viktiga saker som gör att många utrikesfödda lättare integrerar sig i det svenska samhället.

KÄLLFÖRTECKNING

- Bevelander, P., Carlson, B. och Rojas, M. (1997) *I kursbärslandets storstäder – Om invandrare i Stockholm, Göteborg och Malmö*. Stockholm: SNS förlag.
- Broome, P., och Bäcklund, K. (1998) *S- märkt, Företagets etniska vägval*. Stockholm: SNS Förlag.
- Broome, P., Bäcklund, A-K., Lundh, Ch., Ohlsons, R. (1996) *Varför sitter "brassen" på bänken? eller Varför har invandrarna såsvårt att få jobb?* Stockholm: SNS Förlag.
- Dahlgren Lars & Kristiansen Arne (red), 1994 *Moderna klassiker och socialt arbete*. Umeå universitet, Institutionen för socialt arbete, Rapport nr 38.
- Ekberg, Jan och Rooth, Dan- Olof (2003), "Yrke och utbildning på 2000- talets arbetsmarknads- skillnader mellan inrikes och utrikes födda personer", bilaga till Integrationsverket Rapport Integration 2003.
- Franzen, E. (2003) *I välfärdsstatens väntrum*. Göteborg, Göteborgs universitets skriftserie nr 2002:5.
- Holme Magne-Idar, Solvang, Krohn –Bernt (1991) *Forsknings metodik om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund, Studentlitteratur.
- Hosseni - Kaladjahi, H (1993), *Iranians and the Swedish Labour Market*, Sveriges invandrarinstitut och Museum i Botkyrka, R 3:93.
- Mlekov Katarina, Widell Gill (2003), *Hur möter vi mångfalden på arbetsplatsen?* Lund, Studentlitteratur.
- Nekby, Lena (2004), "Inte bara invandring – utvandring av de utrikes födda från Sverige", bilaga till Integrationsverket Rapport Integration 2003.
- Najib, Ali (1992), *Invandrarföretag i Uppsala. Vilka, Hur och varför?* Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Oweini Saleh & Holmgren Anna (1999) *Folk hemmets bakgård – att bana väg för integration i Sverige*. Stockholm, Atlas.
- Rojas, M. (1993), *Iransk, latin amerikansk och polsk företagsamhet i Malmöhus län 1989 -1992*, Ekonomiska – historiska institutionen, Lunds universitet.
- Trost Jan (2005), *Kvalitativa intervjuer*. Lund, Studentlitteratur.
- Westlin, C. (2001) *Mångfald som vision och praktik*, rapportserie 2001:05. Norrköping, Integrationsverket.

Internet

- Integrationsbladet www.integrationsbladet.nu/intervju/intervj-o5o2o2-juristen-blev-busschauff...
- Rapport, 2003, www.integrationsverket.se

Artiklar

- Berggren K och Omarsson A 2001 "Rätt man på fel plats – en studie av arbetsmarknaden för utlandsfödda akademiker som invandrat under 1990-talet" i (*Rätt man på fel plats*) AMS Utredningsenhet, Ura 2 001,5, Stockholm.
- Enoaimi Jalal (2005). "Utländsk examen ger inte jobb", i tidningen: *Akademikern*, s.28, 5/2005.

